

РОЛЬ ПРОФКОНСУЛЬТАЦІЇ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

В статті проаналізовано роль профконсультації в системі професійної орієнтації учнів у старшій школі сучасної України. Розкривається сутність, мета та основні завдання профконсультаційної роботи у старшій школі. Зосереджується увага на методичних аспектах профконсультації. Висвітлюється технологія прогностичної профконсультації.

Ключові слова: професійна консультація, прогностична профконсультація, профорієнтаційна робота, професійний вибір.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми професійної консультації полягає у постійному розвитку самоорганізації учнів старшої школи та в необхідності надання допомоги учнівській молоді у виборі професії. Профконсультація відрізняється від інших форм профорієнтаційної роботи, оскільки потребує максимальної індивідуалізації у підходах.

Проблеми професійної консультації учнів в системі загальної середньої освіти досліджували такі вчені: А.В. Білібін, А.П. Болтунов, К.М. Гуревич, Г.Ф. Королькова, Е.А. Клімов, Т.В. Кудрявцев, Н.Д. Левітов, Г.Ю. Малис, К.К. Платонов, Н.А. Рибніков.

Е.А. Клімов зазначає, що професійна консультація учнів загальноосвітніх навчальних закладів повинна мати і носити активний характер і виконувати наступні завдання: всебічне вивчення особистості школяра (інтересів, здібностей, психофізіологічних якостей, стану здоров'я); співвідношення рівня практичної і психологічної підготовленості школяра до вимог професії і спільний підбір найбільш відповідної; стимулювання самовиховання і самооцінки школяра шляхом систематичного контролю його діяльності для досягнення поставленої мети [3, с. 167].

На думку В.Д. Симоненко сенс профконсультаційної допомоги полягає у наданні учням, рекомендацій щодо вибору потрібної для них професії або сфери діяльності. Основою для такої рекомендації являється вивчення якостей учнів загальноосвітніх навчальних закладів та їх співвідношення з вимогами професії, яка розглядається [6, с. 103].

Мета статті: проаналізувати роль профконсультації в системі професійної орієнтації учнів у старшій школі.

Результати теоретичного дослідження. Однією із основних складових професійної орієнтації старшокласників є професійна консультація. Під професійною консультацією розуміють цілеспрямоване керівництво діяльністю школярів щодо формування професійної спрямованості на основі тривалого вивчення індивідуальних особливостей кожного [8, с. 35].

Професійна консультація, на думку О.І. Вітківської, у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється в тісному зв'язку з професійною психодіагностикою, а саме вивчення особистості учня з метою профконсультації та професійним підбором – з порадою школяра потрібної йому професії або сфери діяльності, які й є її складовими [1, с. 174].

Професійна консультація надає учням систематичну допомогу у виборі найбільш прийнятої для кожного з них галузі трудової діяльності, професії, виробленні та корекції плану реалізації цього вибору, його практичному здійсненні, у виявленні й розвитку якостей важливих для роботи з обраної професії.

Основною метою профконсультації учнів є стимулювання їх активності у пошуках "своєї" професії. Але відомо, що час розвитку здібностей, тобто вік, в якому розумові й фізичні здібності виявляються з найбільшою силою, різний й це необхідно враховувати.

Професійну консультацію поділяють на види за певними критеріями, а саме за кількістю учасників (індивідуальна та групова), за змістом (медична, педагогічна, економіко-професіологічна, психологічна) та формами роботи (довідкова-інформаційна, діагностична і формувальна) [2, с. 84].

У профконсультаційній роботі з учнями можна виділити чотири етапи: підготовчий, основний, завершальний й уточнюючий. Підготовча профконсультація вирішує завдання постановки перед учнями для самостійного обмірковування проблеми "ким бути?" Основна профконсультація повинна підвести учнів до усвідомленого й правильного вибору професії. Мета завершальної профконсультації – надання допомоги у виборі професії відповідно до інтересів, схильностей й психофізіологічних властивостей. Уточнююча профконсультація нерідко виходить за рамки школи й здійснюється в професійно-технічних училищах, технікумах, вузах [5, с. 104].

Профконсультація ґрунтується на активній пізнавальній діяльності учня, на його пізнавальних потребах, потребах у самопізнанні й на актуалізованих потребах вирішення життєво важливих питань власного професійного вибору.

Таким чином, для реалізації профконсультації виділяють три групи спеціальних задач: психологічний аналіз особистості школяра; співставлення психологічних структур особистості і професії; визначення шляхів подальшого розвитку учнівської молоді. Ці групи задач тісно пов'язані між собою, оскільки допомагають розкрити суб'єктивні фактори, якими обумовлюється правильний вибір професії та успішність діяльності в ній.

Головна мета проведення профконсультаційної роботи загальноосвітніми закладами в нинішніх умовах – це підвищення ефективності підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів до усвідомленого вибору професії, на яку є великий попит на ринку, а також орієнтування учнів на подальше професійне навчання. Виходячи з цієї мети, слід виділити такі напрями профконсультації:

- вивчення індивідуальних інтересів і нахилів учнів, їх цілеспрямований розвиток;
- формування у школярів суспільно значущих мотивів вибору професії;
- консультування учнів з питань продовження освіти, вибору професії та працевлаштування [6,

с. 145].

Особливо актуальною є методика прогностичної профконсультації, в основу якої покладено розкриття особистісного потенціалу за допомогою психодіагностики та спеціально сконструйованої індивідуальної бесіди під час якої створюється стійка позитивна мотивація на самопізнання, вироблення індивідуального стилю діяльності та самореалізацію, зокрема, через правильно вибрану професійну діяльність. Індивідуальна прогностична профконсультація завжди починається зі вступної бесіди, яку доцільно проводити в присутності не тільки опантанта, а й когось із батьків [4, с. 98].

Профконсультація з виховного боку має два аспекти. По-перше, це виховна дія на професійні інтереси учнів загальноосвітніх навчальних закладів, тобто сприяння формуванню у них позитивних мотивів вибору професії, що забезпечують узгодженість власних інтересів та суспільства. По-друге, професійна консультація характеризується виховною спрямованістю. Вибір професії – це складний процес, на який впливає багато чинників, а саме:

- макросередовище, що діє на мотиви вибору професії;
- особистісні особливості: мотиви, інтереси, нахили, здібності, рівень їх якостей, рівень освітньої та професійної підготовки;
- потреби народного господарства в кадрах, характерні вимоги до професії [8, с. 253].

Врахування названих чинників є необхідною умовою профконсультаційної роботи у старшій школі. Адже це підвищує рівень вільного й правильного вибору професії.

Аналізуючи процес професійної консультації можна стверджувати, що у сучасних умовах шкільна профконсультація передбачає надання учням систематичної допомоги у виборі найбільш прийнятної для них галузі трудової діяльності, професії; виробленні та корекції плану реалізації цього вибору; у його практичному здійсненні; у виявленні і розвитку якостей особистості, важливих для роботи з обраної професії.

Сенс профконсультаційної допомоги зводиться до поступового формування в учнів внутрішньої придатності до свідомого і самостійного планування та реалізації своїх професійних планів [4, с. 96].

У процесі профконсультації учень отримує допомогу, яка дає йому змогу уточнити свою профорієнтаційну позицію, спрямувати її на реальні для нього перспективи й оптимальні засоби профільного навчання. Здійснюється відкрите для особистості проектування її психологічної структури на різні сфери професійної діяльності з огляду на динамічні умови, як суб'єктивні (рівень й якість освіти, фізичний стан), так й об'єктивні (соціально-економічні реалії) [2, с. 85].

Профконсультація ґрунтується на активній пізнавальній діяльності учня, на його пізнавальних потребах, потребах у самопізнанні й на актуалізованих потребах вирішення життєво важливих питань, щодо правильного вибору професії. Профконсультаційна робота спрямовується, таким чином, на допомогу учневі у самопізнанні, розкритті психологічної структури різних професій (груп професій, зон професійної діяльності) й через це – на допомогу йому у самостійному зіставленні своїх можливостей із вимогами професійної діяльності.

У процесі профконсультації учень визначає для себе зміст й рівень розвитку своїх здібностей, дізнається про вимоги, що висуває професія, і нарешті, проектує себе в цю професію – виявляє, чи його здібності відповідають вимогам професії. Учень також збагачує своє самооцінювання рисами своєї значущості, самостверджується як особистість і часто змінює в позитивний бік своє ставлення до навчання і до свого безпосереднього соціального оточення [5, с. 85].

Профконсультація сьогодні ґрунтується на активній пізнавальній діяльності учня, на його пізнавальних потребах, потребах у самопізнанні й на актуалізованих в учня потребах вирішення життєво важливих питань власного професійного вибору. Активізація ж такої суб'єктивної професійно-орієнтованої діяльності учня потребує спеціальної підготовки педагогічних працівників, що можуть виконувати роль профконсультаційного консультанта у школі, яка базуватиметься на провідних методологічних принципах сучасної освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, при проведенні профконсультаційної роботи важливо зрозуміти й відчутти важливість даних пріоритетів, підібрати адекватні засоби для формування в учнів старшої школи придатності до більш повноцінного самовизначення.

Фактично профконсультація проходить у двох взаємопов'язаних планах: допомогти у рішенні конкретних проблем, пов'язаних з актуальним професійним вибором й підготовкою до нього; поступове формування в учнів старшої школи основи, щодо вибору правильно обраної професії.

В шкільній профконсультації важливо не тільки діагностувати в учня професійно важливі якості, а головне – виявити рівень психологічної й практичної придатності школяра до професії й стимулювати його до самовиховання й розвитку якостей, яких йому не вистачає.

Завдання профконсультації учнів є у реалізації вибору професії, на основі цілеспрямованого формування стійких професійних інтересів, які відповідають потребам суспільства, яке здійснюється на основі тривалого вивчення схильностей та інтересів школярів. Відповідно з цим дані про учня, які накопичуються у батьків, вихователів, керівників різних гуртків, працюючих зі школярами, повинні бути зібрані і систематизовані.

Що ж стосується ролі, профконсультації, в системі професійної орієнтації учнів у старшій школі сучасної України, то можна зазначити, що профконсультація, як один із основних напрямів профорієнтаційної роботи виконує провідну роль в самопізнанні учнів старшої школи, що є необхідною умовою свідомого вибору професії, а саме формування мотивації до певної професійної діяльності, стимуляцію та активізацію внутрішніх сил учнівської молоді на розвиток своїх потенційних можливостей й на досягнення поставленої мети.

Отже, професійна консультація відіграє важливу роль у становленні учнівської молоді на своєму професійному шляху.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні системи професійної орієнтації, систематизації напрямів профконсультування, щодо правильного та свідомого вибору майбутньої професійної діяльності у старшій школі сучасної України.

Використані джерела

1. Вітковська О. І. Професійне самовизначення як життєва проблема особистості / О. І. Вітковська // Педагогіка та психологія. – 1998. – № 3. – С. 171-179.
2. Гончарова Н. О. Основи професійної орієнтації : [навч. посіб.] / Н. О. Гончарова. – К. : Слово, 2010. – 168 с.
3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения : [учебн. пособ. для студ. вищ. пед. учеб. заведений] / Е. А. Климов. – М. : Академия, 2004. – 304 с.
4. Мерзлякова О. Методики професійного визначення / О. Мерзлякова, Г. Євдокимова – К. : Шк. світ, 2011. – 120 с.
5. Пряжникова Є. Ю. Профорієнтація / Є. Ю. Пряжникова, Н. С. Пряжников. – М. : Академия, 2013. – 496 с.
6. Симоненко В. Д. Профессиональная ориентация школьников в процессе трудового обучения / В. Д. Симоненко. – М. : Просвещение, 1985. – 160 с.
7. Скиба М. Є. Теорія і практика професійно-орієнтаційної роботи з молоддю : [навч. посіб.] / М. Є. Скиба, О. М. Коханко. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 322 с.
8. Янцур М. С. Професійна орієнтація і методика професійної роботи : [курс лекцій навч. посіб. для студент. ВНЗ] / М. С. Янцур. – К. : Слово, 2012. – 464 с.

Ananko T. V.

THE ROLE OF PROFESSIONAL CONSULTING IN SYSTEM OF STUDENTS' PROFESSIONAL ORIENTATION IN HIGH SCHOOL OF MODERN UKRAINE

The article analyzes the role of professional consulting in the system of vocational counseling of high school in modern Ukraine. The essence, purpose and main tasks of professional consulting work are revealed in high school. The attention is focused on organizational and methodological aspects of professional consulting. The technology of predictive professional consulting is described. The article reviews the scientific and educational literature that highlights certain aspects of professional consulting work with high school students today.

The author emphasizes that the main purpose of professional consulting with high school students is to assist them in choosing a profession in accordance with their interests, aptitudes and physiological properties.

The basic steps of professional consulting work with pupils are given a detailed analysis of the conscious choice of future profession.

Analyzing the role of professional consulting in the system of vocational guidance of students, the attention focuses on such areas as the study of individual interests and aptitudes of students, their development, the formation of students' socially significant motives of choice of profession, counseling students on further education, choice of profession and employment.

The method of predictive professional consulting is characterized, which is based on the disclosure of personal potential by means of psychological diagnostics and specially designed individual conversations, which creates a strong positive motivation for self-development of individual style of activity and self-realization, in particular through properly selected professional activities and individual prognostic professional consulting.

Key words: professional consultation, the prognostic professional consulting, vocational work, professional selection.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2015 р.